

RECENZIE

TESAŘ, René J. *V LESE ČEKÁ SMRT. ZAPOMENUTÁ BITVA NA PRAHU VÍTĚZ-STVÍ.* Praha : NAŠE VOJSKO, 2011, 199 s.

Dejiny druhej svetovej vojny patria medzi čitateľskou obcou v Čechách i na Slovensku medzi najobľúbenejšie a aj preto je aktuálny katalóg vydavateľstva NAŠE VOJSKO na prvý polrok 2011 plný zaujímavých titulov týkajúcich sa spomínaného obdobia. Okrem publikácií zameraných na predstavenie konkrétnych osobností druhej svetovej vojny v ňom nájdeme aj novinku Reného J. Tesařa o krvavej bitke v Hürtgenskom lese, odohrávajúcej sa na prelome rokov 1944/1945. Táto bitka určite nepatrí medzi najznámejšie v rámci bojov druhej svetovej vojny, a preto považujeme za dôležité vyzdvihnúť úsilie autora o jej podrobné predstavenie českému a slovenskému čitateľovi. Na tomto mieste môžeme spomenúť, že asi najznámejšie spracovanie bitky v Hürtgenskom lese priniesol v 90. rokoch minulého storočia film *When Trumpets Fade* (v slovenčine *Keď stíchli trúbky*), inšpirovaný skutočnými udalosťami a venovaný pamiatke vojakov, ktorí padli v tomto „zelenom pek-le“. Teraz sa ťažké boje v Hürtgenskom lese objavili na našom trhu aj v knižnej podobe, a to v zaujímavom spracovaní doplnenom o 16-stranovú farebnú obrazovú prílohu a čiernobiele prílohu dobových dokumentov, fotografií a máp.

Dielo *V lese čeká smrt* je rozdelené na tri hlavné časti, pričom každá z nich je ďalej chronologicky členená na kapitoly, ktorých je v celej publikácii pätnásť. Prvú časť autor nazval *Válka jde do Německa* a časovo ju vymedzil septembrom až decembrom 1944. Táto časť má osem kapitol a v úvodnej s názvom *Cesta k vítězství* opisuje situáciu na západnom fronte v letných mesiacoch 1944 a postupný prechod spojeneckých armád k samotnému územiu Nemecka. Podrobne predstavuje čitateľovi súvislý pás opevnení známy ako Siegfriedova línia a zameriava sa hlavne na detailnú charakteristiku nemeckých bunkrov. V druhej kapitole (*Brána se otevírá*) Tesař plynule prechádza k popisu Hürtgenského lesa a jeho geografickému vymedzeniu. Zdôrazňuje, že aj keď bitka o Hürtgenský les nepatrila k najznámejším v druhej svetovej vojne (na čo upozorňuje aj podtitul jeho knihy), bola to najdlhšia bitka, v akej dovtedy US Army bojovala. A jedným dychom dodáva, že aj najkrvavejšia. Od septembra 1944 do februára 1945 v nej americká armáda stratila (v dôsledku zabitia a zranenia) až 30 000 mužov! Hoci úplne presné číslo sa v podstate nedá zistiť, žiadalo by si to od autora v tomto smere akési zjednotenie, pretože kým na s. 29 udáva už spomínaných 30 000 mužov, na s. 172 píše „len“ o 24 000 mužoch, čo je pomerne značný rozdiel.

Kým v prvých troch kapitolách popisuje Tesař boje z pohľadu postupujúcej americkej armády, v štvrtej s názvom *Do posledního muže?* sa zameriava na jednotky Wehrmachtu, ktoré bránili Siegfriedovu líniu a zúčastnili sa aj bitky o Hürtgenský les. Veľmi zaujímavá je šiesta kapitola *Nejen mečem a ohněm*, kde Tesař píše o najznámejších dopisovateľoch a fotoreportéroch druhej svetovej vojny so zameraním na tých, ktorí nejakým spôsobom informovali verejnosť aj o krvavých bojoch v Hürtgenskom lese. Najviac priestoru venuje známemu americkému spisovateľovi Ernestovi Hemingwayovi, ktorý sa týchto bojov osobne zúčastnil ako dopisovateľ, no zároveň i ako človek, ktorý aktívne bojoval a zabil niekoľko nemeckých vojakov. Autor tu nastoľuje otázku, či sa niekedy podarí zistiť presný

počet Hemingwayových obetí, keďže viacero nezávislých zdrojov potvrdilo, že by mohlo ísť až o niekoľko desiatok mužov!

Jednou z najrozsiahljších (26 strán) je siedma kapitola s názvom *Smrt si nevybírá*, kde sa autor zameria na vykreslenie ťažkých bojov v Hürtgenskom lese v októbri, novembri a decembri 1944. Tesař boje priamo v lese i v okolitých nemeckých obciach veľmi plasticky zobrazuje a čitateľ sa tak môže do týchto tragických udalostí veľmi dobre vžiť. Aj v tejto kapitole (podobne ako na iných miestach v knihe) sa však autor dopustil rôznych nepresností a dielu potom v niektorých aspektoch chýba akási celistvosť. Najvypuklejšie je to pri uvádzaní obcí, o ktoré obe armády zvädzali krvavé boje. Schmidt označuje skoro v celej publikácii ako „obec“ (napr. na s. 75, 79 ...), no niekoľkokrát ju povýši na „mesto“ (s. 108, 109). Germeter je v celej knihe uvádzaná ako „obec“ (s. 75, 76...), no v obrazovej prílohe (s. 198) je degradovaná na „osadu“. Stolberg je zase niekedy „mesto“ (s. 75), inokedy „obec“ (s. 74). Rozdiely medzi mestom a obcou sú predsa jasne dané a to, že ich autor tak často a ľubovoľne zamieňa, znižuje podľa nášho názoru kredit celej publikácie.

* * *

Druhú časť diela pomenoval Tesař *Přes řeky a les* a chronologicky ju vymedzil januárom až marcom roku 1945. V deviatej kapitole *Válka se vrací* sa okrajovo pristavil pri nemeckej ofenzíve v Ardenách (december 1944 – január 1945), ktorá na určitý čas prerušila boje v Hürtgenskom lese. Američania i ďalšie spojenecké oddiely sa museli stiahnuť, aby čelili Hitlerovmu poslednému pokusu o zvrátenie kolobehu dejín. Od januára 1945 však spojenci Nemcov opäť zatlačili a obnovili boje na Siegfriedovej línii i v Hürtgenskom lese. Kratučká desiatka a jedenásta kapitola je nielen opisom bitky v „zelenom pekle“, ale autor sa v nich stručne zameria aj na predstavenie ofenzívy spojencov na rieke Rýn a ďalším bojom na nemeckom území.

V dvanástej kapitole autor podrobne popisuje všetky útvary US Army, ktoré sa zúčastnili bojov v Hürtgenskom lese. Pri každej divízii uvádza jej vznik, činnosť i meno veliteľa, dokonca nevynecháva ani prezývku divízie. Obrovskú disproporciu vidíme v tom, že kým americké útvary popisuje na 29 stranách, tým nemeckým venoval necelé 4 (!) riadky. Keďže nikde v publikácii nie je uvedené, že dielo má byť chválospevom na americkú armádu, ale objektívnym popisom bojov v Hürtgenskom lese, sme toho názoru, že podobne mali byť predstavené aj útvary Wehrmachtu, ktoré boli nasadené do bitky v tejto oblasti.

Z autorovho štýlu písania niekedy vyslovene cítiť iróniu až sarkazmus namierený voči predstaviteľom tretej ríše a Wehrmachtu, s čím sa však v serióznej historiografii bežne nestretávame. Príkladom môže byť nazývanie Adolfa Hitlera „Adolf Tlčhuba“ (s. 133), „Adolf Vševed“ (s. 143), prípadne použitie pojmu „Velkohubá ríše“ (s. 174). Myslíme si, že podobné kvázi vtipné označenia do serióznej vedeckej práce jednoducho nepatria. Už spomínanú disproporciu vidíme aj v 14. kapitole nazvanej *Profily velitelů*. Všimnime si, že nie je nazvaná Profily amerických veliteľů, no nájdeme v nej len Američanov, o nemeckých veliteľoch pôsobiacich v Hürtgenskom lese nepadne ani zmienka. Opäť si môžeme položiť otázku – nechcel by sa čitateľ dozvedieť podrobnosti aj o tom, kto velil nemeckým jednotkám? Domnievame sa, že kvôli objektívite vedeckej práce tam spomínané informácie jednoznačne mali byť uvedené.

Tretia časť má názov *Dokumenty doby* a autor do nej zahrnul niekoľko dokumentov amerického veliteľstva, obrazovú prílohu (zaujímavé sú najmä unikátne fotografie Ernesta Hemingwaya v Hürtgenskom lese) a mapy oblastí, ktoré sa spomínali v textovej časti knihy. Na záverečných stranách (198, 199) je uvedený súpis literatúry k danej téme a ak sme už

v predchádzajúcich vetách spomínali akúsi nejednotnosť práce, najmarkantnejšie je to práve v bibliografii. Aspoň v krátkosti: Autori publikácií nie sú uvedení v abecednom poradí, bibliografický záznam je neúplný, Tesař niekedy uvedie ako prvé priezvisko, inokedy meno autora (čo je nesprávne) a pri niektorých knihách je uvedený len autor a názov diela.

Čo povedať na záver? Novinka Reného J. Tesařa *V lese čeká smrt* je napísaná pútavo, dokáže vás doslova vtiahnuť priamo do krvavých bojov v Hürtgenskom lese a len ťažko sa vám od nej bude odchádzať. Na druhej strane, celkový dojem z diela kazia skutočnosti, ktoré sme spomenuli vyššie a ktoré naznačujú, že kniha bola možno šitá horúcou ihlou. Asi aj preto by sme v nej márne hľadali mená odborných recenzentov...

Martin Konečný

Kol. autorů a foto Heinrich Hoffman. *HITLER OSVOBOZUJE SUDETY*. Praha : Naše vojsko 2011, 72 s. Limitovaná edice.

V edícii Vojenskej dejiny ve fotografii vydalo Naše vojsko reedíciu nacistického propagandistického materiálu, ktorý vyšiel koncom roku 1938 ako súčasť radu zošitových publikácií Zeitgeschichte-Verlag Wilhelm Andermann v Berlíne pod titulom HITLER befreit SUDETENLAND. Nové vydanie je na rozdiel od pôvodného, „paperbackového“, priam exkluzívne prevedené, kvalitne spracované fotografie (ktoré tvoria hlavný obsah) sú na lesklom papieri, publikácia je v tvrdej väzbe – jednoducho vydavateľstvo venovalo knihe nadštandardnú pozornosť, akú by si zaslúžili skôr lepšie veci. A navyše aj internetová reklama (<http://www.webareal.cz/nasevojsko/eshop/0/3/5/3429-HITLER...>) bez komentára opakuje nacistický text: „*Událost světových dějin, jejímiž svědky jsme byli ve dnech a týdnech nedávno minulých, byla Heinrichem Hoffmannem opět mistrně zachycena v obrazech, které byly shrnuty v sešit strašlivé dramatickosti, síly a naléhavosti.*“

Rozhodujúcu časť knihy predstavuje osemdesiat sedem záberov (okrem dvoch na obale) Hitlerovho dvorného fotografa profesora Heinricha Hoffmanna¹, ríšskeho obrazového dokumentaristu NSDAP. Ako plynie už z jej názvu, ich charakter, ladenie aj radenie majú dvojediný cieľ, totiž osláviť führera ako osloboditeľa a súčasne presvedčiť pochybovačov o obrovskom nadšení „oslobodených“ súkmeňovcov. Akoby na okraji stojí kratučký predhovor Konráda Henleina (necelých jeden a pol strany), nesúci sa prirodzene v nechutnom nacionálosocialistickom duchu a zdôrazňujúci definitívne ukončenie stáročia trvajúcich bojov o záchranu „krajiny tak nepochybne nemecké“, súčasne však vyslovujúci v nechcenej irónii nadčasovú pravdu: „*Svět snad nikdy nepochopí, proč jsme Vůdci za jeho dějinný čin tak nekonečně vděční.*“

Úvodné slovo nakladateľa má suma sumárum 24 riadkov, prevážne zameraných na všeobecné konštatovania propagačného poslania fotografie, ale iba štyri (!) riadky sú venované mierne kritickému vyjadreniu na adresu vtedajšej nemeckej propagandy. Predhovor redakcie je podstatne obsiahlejší, má necelých osem strán, z ktorých je ale iba menšia časť využitá na zmysluplnú historiografickú analýzu fotografického obsahu, poukazujúcu predovšetkým na takmer úplnú absenciu československého prvku na záberoch podobne ako

¹ Podľa KOŽNAR, Zb. *Tajná operace*. Praha : Vydavatelství časopisů MNO, 1965, s. 52 bol Hoffmann svojho druhu aj dvorným šašom, ktorý si á konto faktu, že do Hitlerovej ložnice dohodil svoju bývalú fotolaborantku Evu Braunovú, mohol voči Hitlerovi dovoliť aj istý stupeň dôvernosti. Po vojne bol súdený jako vojnový zločinec.

v Henleinovom úvode, respektíve na konštatovanie, že v henleinovskom a vôbec nacistickom ponímaní bol s Čechmi z pohraničia odstránený akýsi nepatričný prvok. Chýba v nej ale napr. dôsledná analýza tvrdenia, že „Hoffmannův Hitler je vzdálen démonu naší paměti. Je spíše strýčkem, i když je současně politikem, 'největším synem Německa'.“ Väčší podiel textu je venovaný viac teoretickej analýze Hoffmannovho fotografického jazyka, sklzávajúcej do polohy používania odborných výrazov ako je meta-jazyk, jazyk manter, fotografia ako piktogram totalitného jazyka, prípadne „Tento pohled do nitra sémiózy v totálním jazyce odhaluje podstatnost vztahu totality a banality.“ Isteže pre istú – ale pravdepodobne nepatrnú – skupinu čitateľov má aj toto zmysel. Je ale otázne, či by namiesto toho nebolo užitočnejšie jednoznačne upozorniť na klamstvá nastickej propagandy rovnakou formou, ako ich kniha prezentuje. Napr. v otázke (nezmyselného) tvrdenia o vyhnaní 250 000 sudetských Nemcov na jeseň 1938 (je problematické veriť fotografii „vyhnančov“ v bezchybných uniformách mládeže Sudetendeutsche Partei či so vzorovo uviazanou kravatou, navyše prchajúcich pred Čechmi počas príchodu nacistických ozbrojených síl...) by bolo možné urobiť tak kontrapunktom záberov vyštváňých Čechov, ktorí museli všetko opustiť v priebehu doslova niekoľkých hodín a odísť do vnútrozemia, nehovoriac už o snímkach povražděných príslušníkov Stráže obrany štátu, Finančnej stráže alebo policajtov. Veď pramene sú k dispozícii: iba námatkou – v kronike obce Děčany, ktorá sa stala pohraničnou, sa uvádza: „*Ze zabraného území utkali naši lidé jen s tím nejnutnějším... majetek zanechali většinou v obsazeném území.*“ Podobne kronika obce Solany hovorí o tom, že „*V době, kdy docházelo k zabrání 'pohraničí', přijížděli dnem i nocí uprchlíci z pohraničních obcí auty, koňskými i kravskými potahy i jenom ručními vozíky, na nichž zachraňovali alespoň něco ze svého majetku.*“²

Je nepochybné, že vydávanie dokumentov je spravidla mimoriadne potrebným a záslužným edičným počinom. Ibaže takéto dokumenty (Naše vojsko pripravuje z rovnakého radu a prameňa v najbližšom čase ďalšiu Hoffmannovu knihu *VŮDCŮV VŠEDNÍ DEN*) nepriamo korešpondujú s ťažko pochopiteľnou záľubou niektorých českých vydavateľstiev, niekedy opatrne spochybňujúcou vo vydaných knihách základné vedomosti o druhej svetovej vojne, inokedy nepokryte propagujúcou zámerne skresľujúce fakty o fašizme, nacizme, charaktere SS apod. Netvrdím, že zámer recenzovanej publikácie bol formovaný rovnakým alebo podobným postojom. Ale pôsobí tak. A to tým viac, že je významný rozdiel medzi editovaním súboru archívnych dokumentov a takéhoto propagandistického pseudodokumentárneho výtvoru. „Vďaka“ forme, akou je kniha vydaná, je totiž až nadmieru zneužívateľná – a pre Čechov ešte stále ide o citlivý a zložitý problém, čo vydavateľstvo evidentne opomenulo. Pribúda totiž ľudí, ktorí pod dlhodobým tlakom jednostrannej zavádzajúcej propagandy (nezabúdajme, že nemecký kapitál je už dlho v pozadí českej periodickej tlače úplnou samozrejmosťou!) nekriticky, nad prijateľnú mieru akceptujú argumentáciu o odsune Nemcov ako plne nelegálnom, násilnom a genocídnom procese. Niektoré z fotografií akoby dávali za pravdu skresľujúcemu pohľadu na česko-nemecké vzťahy pred Mnichovom a podporujú ignorovanie faktu, že otázka odsunu (po roku 1990 často prezentovaného len ako vyhnanie) začala byť aktuálna až v súvislosti s Mnichovom a 15. marcom 1939. Konkrétne vyjadrenie tejto problematiky sa pritom po prvý raz objavuje vlastne až v lete 1939 v programe Obrany národa.³ Vydavateľom nekomentované fotografie však evokujú dojem,

² DOSKOČIL, O. *Děčany, Solany, Lukohořany, Semeč v proměnách času a současnosti*. Praha : Oswald, 2004, s. 16, 92.

³ VRABEC, V. Vznik myšlenky odsunu Němců v domácím odboji. In *Dějiny a současnost, kulturně historická revue*, roč. 12, č. 1, 1990.

že vyhnanie sudetských Nemcov ako dôsledok prebujneného českého nacionalizmu bolo už predmníchovským programom – a presne to predsa bolo cieľom nacistickej propagandy! A navyše to potom môže implikovať dojem, že falošné údaje o usmrtení 200 000 Nemcov počas povojnového odsunu z Československa sú pravdivé – a prečo by aj neboli, keď už pred okupáciou si Česi počínali takto brutálne? Potom zanikajú pod vplyvom hitlerovskej propagandy také skutočnosti ako reálny počet Nemcov zahynuvších počas transferu – cca 12 000 zavraždených a asi 7 – 8 000 samovrážd – a na druhej strane 360 000 povraždených občanov ČSR (pričom nemecké údaje hovoria o počte 385 000 obetí nacizmu).

Bolo by možné takto pokračovať po jednotlivých tématických skupinách fotografií, ale v súhrne asi stačí povedať, že bol zvolený dosť nešťastný spôsob vydania dokumentov. A pritom vlastne stačilo málo: namiesto komentára, ktorý má do značnej miery umelecko-kritický charakter, uviesť goebbelsovskú propagandu na pravú mieru vhodným použitím fotografických pendantov (napr. v prílohe, aby sa nenarušil charakter dokumentu) a objektívnym historickým hodnotením faktov a súvislostí. Bez toho celá publikácia – a nezabúdajme, že psychologicky sú tu pre neodbornú verejnosť rozhodujúce fotografie, a nie sprievodný, málo objasňujúci text – pôsobí ako protrahované pokračovanie havlovského nepatričného ospravedlňovania, a rovnako nepatričného pôsobenia Rumlovej komisie. A to asi – aspoň dúfam – Naše vojsko v úmysle nemalo. Inak by sa neodbytné natískala otázka, či by sa nemal zmeniť názov nakladateľstva na oveľa priliehavejší – Vládní vojsko, prípadne Nakladatelství Emanuela Moravce.

Stanislav V. Chytka

ANOTÁCIE, GLOSY

KULHÁNEK, Ivan. *KLOPÝTÁNÍ PŘES BUDOUCNOST. DĚJINY EVROPY OD VÍDEŇSKÉHO KONGRESU 1815 DO ROKU 2005.* Praha : Academia 2008, 362 s.

Písanie prehľadov dejín sveta, Európy či konkrétnych štátov a regiónov sa v poslednom období stalo určitým „módnym trendom“, a kníh s podobným nadpisom a cieľom vyšlo niekoľko desiatok, najčastejšie vo forme encyklopédií či čitateľsky atraktívnych obrázkových publikácií doplnených o stručnejší text. Pri dejinách sveta a Európy išlo vo väčšine prípadov o známe publikácie, ktorých autormi boli historici zo západných štátov a miestny čitateľ sa dočkal ponajviac českého, výnimočne slovenského prekladu. Monografia českého publicistu, diplomata a historika Ivana Kulhánka venujúca sa politicko-spoločenským dejinám Európy posledných dvoch storočí je v tomto smere výnimkou, keďže ide o dielo českého, teda z pohľadu pražského vydavateľstva domáceho autora. Nie je encyklopédiou, ale skutočnou monografiou (rozhodne však viac populárnonáučnou, ako skutočne vedeckou, napriek poznámkovému aparátu) zloženou z 19 kapitol mapujúcich obdobie európskych dejín od roku 1815 do roku 2005. Ide o pozoruhodne chronologicky vymedzené obdobie, na začiatku ktorého stojí Viedenský kongres rysujúci politickú mapu Európy a pozície vtedajších veľmocí po napoleonských vojnách, a na konci zjednotená Európa, zbavená pozície svetového lídra a hľadajúca vlastnú identitu a pozíciu na mocenskej šachovnici globálnej svetovej politiky a nových mocenských geopolitických siločiari.

Autor sa snaží pútavým čitateľským štýlom podať predovšetkým politické dejiny a opísať vzťahy medzi jednotlivými štátmi a

rozhodujúce udalosti a okolnosti, ktoré ich formovali. Text však na mnohých miestach stráca koncepciu, keď sa viac venuje udalostiam odohrávajúcim sa mimo európsky kontinent (a často aj kontext) zdôvodňujúc, že priamo či nepriamo, „*sa všetko dotýkalo Európy*“. Kvalita samotného textu je tiež pomerne nevyvážená, všeobecne najlepšie je spracované obdobie po roku 1968, naopak, veľmi schematicky je opísané obdobie do roku 1945. Na mnohých miestach treba autorovi vzdať hold za odvážne a politicky nekorektné, no výstižné a trefné tvrdenia, dotýkajúce sa predovšetkým americkej zahraničnej politiky posledného desaťročia, ale aj udalosti okolo Tonkinského incidentu či o od druhej svetovej vojny neustále vzrastajúcom vplyve tajných služieb na svetovú politiku.

Pri spracovávaní časovo takého dlhého a na udalosti bohatého výseku dejín, ako je 200 rokov, je, samozrejme, vždy na autorovi, či sa rozhodne venovať jednotlivým obdobiam rovnaký priestor alebo si zvolí ťažiská. V prípade anotovanej monografie sa autor rozhodol pre prvý princíp, nemožno sa ale ubrániť dojmu, že niektorým udalostiam sa venuje oveľa menej, ako by si boli zaslúžili. Dejiny povojnovej Európy vidí až príliš cez prizmu vzťahov medzi supervelmocami USA a Sovietskym zväzom a oveľa menej priestoru venuje prehlbujúcej sa európskej integrácii v západnej, ale napokon aj vo východnej Európe. Podobne málo pozornosti je venovanej aj pádu komunizmu, ktorý zásadným spôsobom ovplyvnil posledné roky 20. storočia, ale aj budovaniu tzv. štátov sociálneho blahobytu v západnej Európe po druhej svetovej vojne a odstraňovaní jej následkov. Niekoľko chýb v texte je vecou posúdenia recenzie, nie je ich zase toľko, aby pôsobili rušivo.

Samotná kniha sa skladá z 19 kapitol, ktoré chronologicky opisujú dejinné udalosti odohrávajúce sa zväčša (nie však výlučne) na európskom kontinente. Okrem toho sa

v knihe nachádzajú aj prílohy zahŕňajúce zoznam najmocnejších kráľov, prezidentov a predsedov vlád vo Veľkej Británii, Nemecku, Francúzsku, Rusku (Sovietskom zväze) a USA. Kniha obsahuje aj rozsiahly poznámkový aparát, nachádzajúci sa za však až za textom, čo komplikuje jeho čitateľnosť, hoci informácie v ňom obsiahnuté sú viac-krát zaujímavejšie ako samotný hlavný text. Celkove ide o pomerne zaujímavý pokus o syntézu európskych dejín posledných dvoch storočí, ktorý je vďaka svojej dobrej čitateľnosti vhodný pre širokú verejnosť, ale aj pre študentov.

P. Jašek

LITERA, Bohuslav. *HISTORIE RUDÉ ARMÁDY 1917 – 1941. I. a II. diel* Nakladateľství LIBRI, Edice Historická řada. Praha 2009, 378 s.

Zväzok približuje čitateľom prvé dva diely z plánovanej pentalogie, venovanej fenoménu Červenej armády (ČA).

Práca načrtáva, pokiaľ možno, objektívny pohľad na vývoj ČA v rokoch 1917 – 1941 v súvislostiach vývoja ZSSR a politiky VKS(b)/KSSZ, kde o všetkom podstatnejšom rozhodovali stranické orgány, predovšetkým politbyro a komisári. V diele je zachytený medzivojnový vývoj Sovietskej armády (SA) na pozadí celkového vývoja ZSSR a medzinárodnej scény, ktoré sa do nej výrazne premietali. Ešte stále však zostáva celý rad „bielych“ miest, v ktorých sa široký okruh otázok vzťahuje na represie a motívy, ktoré postihli armádu počas veľkého teroru v rokoch 1937 – 1938 či k posledným rokom a mesiacom pred napadnutím ZSSR Nemeckom, a či Stalin pripravoval ako prvý úder proti Nemecku.

V prvom diele sa autor, erudovaný historik z HÚ AV ČR, zaoberá samotným vznikom ČA v dňoch nasledujúcich bezprostredne po Októbrovej revolúcii

(Dekrétom 28. 1. 1918 bola založená Рабоче-Крестьянская Красная Армия – Robotnícko-roľnícka červená armáda, ktorá bola v roku 1946 premenovaná na Sovietsku armádu, správne na „Ozbrojené sily ZSSR“). Dňom ČA či SA sa stal 23. február, keď v roku 1918 ČA zastavila pri Narve a Pskove postupujúce nemecké vojská). Ďalej sa zaoberá rolou Trockého, Buďonného a mnohých ďalších protagonistov boľševického režimu – vrátane tých vysokých dôstojníkov, ktorí sa pridali na stranu boľševikov. Medzi nimi hodno spomenúť „slávne“ mená, ako K. J. Vorošilov – blízky spolupracovník a najvernejší spojenec J. V. Stalina, M. V. Frunze – ktorý zakladal červene gardy a začal pôsobiť ako boľševický komisár, M. N. Tuchačevskij – bývalý poručík cárskej armády, ako aj V. I. Čapajev, B. M. Šapošnikov... či povolani do ČA škt. A. M. Vasilevskij a poddôstojník jazdeckta G. K. Žukov. Potom opisuje predovšetkým roky krvavej občianskej vojny 1918 – 1922 (vznikla fakticky po revolúcii 1917 a trvala až do vzniku ZSSR), červeným terorom, bojom na troch frontoch, ako aj bojom s československými légiami (s čs. zahraničným vojskom, názov légie vznikol až po Veľkej vojne), tzv. zahraničnou intervenciou a poľsko-sovietskou vojnou (február 1919 – marec 1921, po ktorej boli určené hranice na tzv. Curzonovej línii). Nasleduje opisovanie prvých krokov po konsolidácii ZSSR, politiky NEP-u, Frunzeho reformách z hľadiska formovania armády v 20. rokoch a jej postavenia v bojoch o moc po Leninovej smrti, z ktorých vyšiel víťazne Stalin, najprv na úkor Trockého a potom i ďalších vysokých predstaviteľov strany.

Druhý diel je venovaný organizačnému vývoju ČA v rokoch 1929 – 1937, hlavne reformám a prezbrojovaniu ČA, predovšetkým s prvými dvoma päťročnicami a celkovou industrializáciou krajiny. Pritom priebežne dochádzalo k zmenám vojenských okruhov i operačných plánov. Do

vedenia armády sa presadila najkonzervatívnejšia vojenská elita. Dôraz bol položený na kvantitu armády. Vývoj nakoniec vyústil do zatiahnutia armády, najmä veliteľského zboru do šialeného kolotoča krvavých stalinských čistiek, ktoré sa nevyhli ani najvyššiemu veleniu na čele s Tuchačevským. Opis pokračuje bojmi s Japoncami na Ďalekom východe pri jazerách Chasan a Chalchyn-Gol, a to i na základe nových prístupných prameňov a končí chýrnou „zimnou vojnou“ s Fínskom (sovietsko-fínskou vojnou 30. novembra 1939 – 13. marca 1940), ktorá svojim priebehom znamenala veľký otras dosiaľ sebavedomého straníckeho i vojenského velenia. Opis končí poslednými dňami pred júnom 1941, teda nemeckým prepadom Sovietskeho zväzu.

Text popri ilustráciách a tabuľkách prináša aj medailónky niektorých významných vojenských činiteľov a menný register prechádzajúci oboma dielmi, ktorý popri životných dátach obsahuje aj všeobecnú charakteristiku uvedených osôb. V každom diele sú uvedené zoznamy skratiek a na ich koncoch aj poznámkový aparát.

ČA prešla od revolúcie do vierolomného napadnutia Nemeckom dramatickým vývojom vo všetkých smeroch. Zo sily, ktorá zvíťazila v občianskej vojne, cez radikálne zníženie stavu, v bojoch o politickú moc, s rozsiahlym experimentovaním ku svojej kvantite. Trpela celým radom nedostatkov, ktoré znížovali jej bojovú silu, medzi ktoré sa podpísali: zdedená všeobecná zaostalosť po minulom režime, nedostatok kvalitných odborníkov a veliteľov, dôsledky veľkého teroru a likvidácia armádnej elity, časté reformy, zastaraný materiál a výzbroj, prezbrojovanie, strategické plánovanie a ďalšie, čo sa prejavilo v konflikte s Fínskom a v plnej nahote odhalil o rok neskôršie začiatok Veľkej vlasteneckej vojny.

Treba zdôrazniť, že čitatelia dostávajú pôvodnú českú prácu o ČA, ktorá sa opiera nielen o bohatú ruskú aj inú zahraničnú

literatúru, ale rovnako o dlhodobý výskum prameňov z ruských archívov, vrátane tých, ktoré sa bádateľom otvorili až po roku 1990.

E. Jančo

SLAVÍK, Jan. *VÁLEČNÝ DENÍK HISTORIKA*. Ed. J. Bouček. Praha : Academia Praha 2008, 476 s.

Vojnový denník historika pozostáva z denných záznamov, ktoré zapísal do dvoch desiatok blokov formátu A5. Okrem týchto mal ešte jeden zápisník, do ktorého zaznamenával svoje úvahy po pol roku (vo februári a v septembri), aby zistil zhodné a rozdielne predpovede s predchádzajúcimi zápsmi a potom zhrnul názory na ďalší priebeh a vývoj vojny.

Po skončení vojny boli zápisky prepísané, z ktorých sa zachovalo 370 strojopisných strán: 1. 10. 1939 – 24. 7. 1940 (56 s.), 20. 4. 1941 – 4. 10. 1941 (49 s.), 21. 7. 1941 – 22. 4. 1942, 6. 9. 1942 – 16. 8. 1944 (208 s.) a 9. 11. 1944 – 9. 5. 1945 (86 s.).

Knihu teda tvoria zápisky z denníkov a komentáre k politickým udalostiam, k postupu vojnových operácií a úvahy o budúcom možnom vývoji. Vojnový denník historika z čias nacistickej okupácie Čiech a Moravy je jedným z mála takýchto osobných dokumentov, z tých vydaných zrejme najvýznamnejší aj najrozsiahlejší. K jeho zmyslu sa vrátil komunistickým režimom umlčaný autor poznámkou v roku 1950: „*Počas 2. svetovej vojny, keď nacisti zrážali hlavu každému, kto kritizoval »Vodcove« činy, komentoval som temer denne činy a prejavy nacistických pohlavárov. Bez možnosti prejavu slovom alebo tlačou, vrhal som na papier svoje diagnózy konca strašného svetového mäsiarstva. Pokladal som za svoju povinnosť historika voči sebe samému napísať, ako vec vidím.*“

Dielo predstavuje v súčasnosti skoro

zabudnutého historika, ktorý bol za prvej republiky kritizovaný sprava i zľava a po roku 1948 definitívne umlčaný. Historik Jan Slavík (1885 – 1978) patril medzi najvýraznejšie osobnosti českých historikov medzivojnového obdobia. Od mladosti sa venoval problematike slovanských (hlavne ruských) dejín. V roku 1925 sa stal riaditeľom Ruského zahraničného archívu pri ministerstve zahraničia. Jeho štúdie, ktoré porovnávali ruské revolúcie s priebehom a výsledkami predchádzajúcich revolúcií, natrvalo obohatili historické vedy. Ruskej revolúcii venoval rozsiahlu publicistickú činnosť, najúspešnejšie knihy sú: *Lenín* (1934) a *Lenínova vláda* (1935). Bol najväčší oponent svojho učiteľa Josefa Pekařa a kritik Gollovej školy z pozícií sociologického výkladu dejín, ktorý v ČSR podal T. G. Masaryk. Výrazne zasahoval do otázok zmyslu a poňatia českých dejín (najmä husitstva). Svojou temperamentnosťou triafal aj do politických otázok. V 30. rokoch vystupoval proti nastupujúcemu nacizmu a bránil československú politiku pred výpadmi Henleinovej strany, po druhej svetovej vojne protestoval proti zavádzaniu totalitných metód, za čo bol vo februári 1948 zatknutý a umlčaný (okrem Pražskej jari) až do jeho smrti.

Obsahom knihy je úvod, pokračujú denníkové zápisky od 1. októbra 1939 do 9. mája 1945. Niekoľko slov o tomto dokumente (Stalinova vina?), tento komentár priložil autor k výňatku z denníku z obdobia apríl – október 1941 v marci 1968. Pokračuje Hitlerov útok na Sovietsky zväz. Obsah končí rekapitulácia (v nemčine), register osôb, zoznam skratiek a bibliografia.

L. Jančo

DOWNS, Jim. *DRUHÁ SVETOVÁ VOJNA : TRAGÉDIA OSS NA SLOVENSKU : PRÍBEH ZLYHANIA ŠPECIÁLNEJ OPERÁCIE*. Bratislava : Magnet Press, 2004, 240 s.

Bývalý príslušník vojenskej kontrarozviedky Spojených štátov Jim Downs vydal v roku 2002 publikáciu venujúcu sa pôsobeniu americkej vojenskej spravodajskej služby /OSS – Office of Strategic Services/ na Slovensku počas SNP, ktorá bola v roku 2004 preložená i do slovenského jazyka. Unikátnym spôsobom podania deja formou „ohromného množstva postáv“ – ako to autor sám nazýva, je tu vykreslený príbeh jednotlivcov, väčšinou Američanov, niekoľkých Britov a tiež Slovákov, ktorí sa objavili v dráme tajnej vojenskej misie, odvážneho útoku a nakoniec v tragédii. Podklady pre napísanie diela autor získal nielen z literatúry a materiálov vojenských archívov, ale aj z osobných stretnutí alebo telefonických rozhovorov od ešte žijúcich aktérov týchto udalostí.

Na začiatku je len na piatich stranách predstavenie všetkých osôb, ktoré nejakým spôsobom vystupujú v príbehu, ktorý je rámcovo začlenený do obdobia júla 1944 až apríla 1945. Publikácia je písaná v chronologickom slede a má dovedna 39 kapitol, ktoré sú rozšírené početnými podkapitolami. Nachádza sa tu i obrazová príloha a dve schematické mapy, ktoré čitateľa bližšie zorientujú v prečítanom texte.

Uvedenie do deja sa začína júlom 1944, keď americké bombardovacie zväzy z južného Talianska útočia na nemecké rafinérie v dnešnom juhozápadnom Poľsku. Na ceste k svojmu cieľu prelietavajú vzdialenosť rovných 1000 km, následne sú niektoré stroje zasiahnuté protiletadlovým delostrelectvom a havarujú na území Slovenska. Posádky bombardérov sa zachraňujú na padákoch, no po pristáti sú ihneď zajaté slovenskými orgánmi. Zo zajateckého tábora v Grinave pri Pezinku sa im po vypuknutí

SNP podarilo utiecť a aj za pomoci partizánov prišli do povstaleckého hlavného mesta Banskej Bystrice, kde na blízkom letisku Tri Duby čakali na evakuáciu späť do Talianska. Práve evakuačnými strojmi B-17 prišli na Slovensko aj členovia tajnej misie „Dawes“ pod vedením poručíka Holta Greena, ktorých úlohou malo byť zbieranie spravodajských informácií o priebehu povstania. Okrem toho priniesli aj materiálnu pomoc povstaniu – zbrane, lieky a vysielacky. Povstanie však bolo potlačené, a keď kvôli zlému počasiu pre členov vojenskej misie neprišlo evakuačné lietadlo, boli nútení ustúpiť do hôr. S prichádzajúcou zimou sa stala situácia čoraz viac obťažnejšou. Členovia misie mali problémy nielen so svojím vlastným zaopatrením, ale aj s partizánmi, ktorí im počas spánku v spoločnej horskej chate ukradli vzácne Colty, potraviny a hodinky. Pohorím Nízkych Tatier sa pokúšali dostať na východ k Červenej armáde, no na prítomnosť Američanov boli už upozornení aj jednotky SS Edelweiss pod velením majora Erweina Thun-Hohensteina, ktoré sa im za pomoci miestnych obyvateľov dostali na stopu. Po dvoch mesiacoch boli nakoniec dňa 26. decembra 1944 obklúčení a zajatí na chate Veľký Bok pri Polomke. Utiectť sa podarilo iba malej skupinke, ktorá opustila chatu deň predtým. Autor sa zamerá aj na opis udalostí, ktoré nasledovali po zajatí Američanov; po sérii výsluchov boli nakoniec prevezení do rakúskeho Mauthausenu, kde ich na samotný príkaz Adolfa Hitlera v pivničných priestoroch popravili. Skupinka, ktorej sa podarilo utiecť, bola už čoskoro „zajatá“ ruskou armádou. V rumunskej Bukurešti sa im potom od Rusov podarilo utiecť a dostať sa na americkú ambasádu. Dielo sa končí súpisom preživších osôb, pričom autor sa v stručnosti zamerá na ich život po vojne.

Publikácia Jima Downsa prináša pohľad na Slovenské národné povstanie z iného zorného uhla – autor tiež medzi riadkami

priznáva, že aj vďaka činnosti skupiny „Dawes“ plánovali Spojené štáty po vojne do Československa dosadiť „svojich“ ľudí. Svojou špecificky pojatou formou tu na čitateľa čaká doslova „hustý“ text, ktorý je plný rôznych osôb, udalostí a zvrátov. Je potrebná istá dávka sústredenosti, pretože dej sa razom stáva neprehľadným. Aj tak má však dielo ohľadne vojenských dejín obdobia rokov 1944 – 1945 dnešnému čitateľovi v súvislosti s témou SNP čo povedať.

J. Kallo

BOB, Jozef. *GENERÁLI*. Martin : Matica slovenská 2009, 185 s.

Slováci nemali v prvej polovici 20. storočia mnoho generálov. Tí, ktorých mali, prežili povšimnutiahodný život plný dramatických udalostí a zvrátov. Málokto z nich sa dožil pokojnej staroby. Zomierali za dodnes nevysvetlených okolností, na dodnes neznámych miestach, viacerí odsúdení na hrdelné tresty. Slúžili v c. a. k. armáde Rakúsko-uhorskej monarchie, v medzivojnovovej československej armáde, v armáde samostatného Slovenského štátu, v povstaleckej armáde, rokovali za diplomatickými stolmi, partizánčili... Ich osudy výrazne zasiahli do slovenských dejín, napriek tomu o nich dodnes nemáme dostatok historickej literatúry, azda s výnimkou Milana Rastislava Štefánika. Životné príbehy slovenských generálov boli v minulosti falšované a skresľované, podľa momentálnej politickej situácie a štátoprávneho usporiadania sa do popredia dostával raz jeden, potom druhý, aby ďalší generál putoval opačným smerom, do zabudnutia. Publicista Dr. Jozef Bob, známy ako hlavný tvorca historických televíznych seriálov *Štúrovcí* a *Povstalecká história*, prináša vo svojej najnovšej knihe novelizovaný pohľad na osem slovenských generálov, ktorí svoje dramatické životy

prežili v prvej polovici 20. storočia.

Bob si pre svoju publikáciu vyberal osudy z nevelkého počtu generálov, ktoré Slovensko v tom období malo. Namiesto je však aj preto otázka, prečo sa nepokúsil zachytiť aj životy niektorých ďalších (Jozef Turanec) vrátane generálov in memoriam (napr. Karol Pekník či Július Nosko). Dielo sa skladá zo 6 samostatných kapitol, v ktorých sú prerozprávané príbehy zo života vybraných generálov (*Príťažlivosť výšok* – Milan R. Štefánik; *Mlynské kamene* – Ferdinand Čatloš; *Búrlivý august* – Ján Golian; *Generáli* – Rudolf Viest a Ján Golian; *Ja (Pulanich) a tí druhí* – Anton Pulanich, Augustín Malár, Štefan Jurech; *Žingoriáda* – Viliam Žingor).

Kompozícia jednotlivých osudov je pomerne jednoduchá, autor vo väčšine prípadov používa rozprávačský štýl, v ktorom je rozprávačom príbehu sám dotýčny generál. Osud Štefánikovho posledného letu a následné peripetie jeho rodiny sú zachytené prostredníctvom fiktívnych rozhovorov Štefánikových príbuzných na čele s jeho matkou Albertínou, príbehy generálov Viesta a Goliana sú prerozprávané formou divadelnej hry, inscenovanej počas ich vypočúvania Nemcami, respektíve osobnými spomienkami Golianovho najbližšieho spolupracovníka Milana Poláka. Osoby generálov Augustína Malára a Štefana Jurecha predstavuje Bob z fiktívneho rozprávania generála Antona Pulanicha. Naopak, predstavenie Viliama Žingora je reprodukováné monológmi Žingora a jeho dvoch životných lások – jeho manželky Anny a partizánskej družky Eleny Lamošovej. V monólogoch sa striedajú doložené vyjadrenia s autorovou sugesciou.

Samotné príbehy nemapujú celý život generálov, ale sú zamerané zväčša na jednu konkrétnu udalosť. Tak sa pri Štefánikovi spomína výlučne jeho smrť, pri Žingorovi zasa jeho partizánske pôsobenie, zatknutie a následný proces ústiaci do jeho odsúdenia

a popravy. Zvyšných šesť generálov zasa reprezentuje udalosti súvisiace so Slovenským národným povstaním: Čatloš – príbeh generála, ktorého plány neboli z politických dôvodov vedením povstalcov akceptované, Viest a Golian zastupujú povstalecké vedenie, ktoré najskôr odvážne vyhlásilo Povstanie, aby sa neskôr ocitlo medzi porazenými vojakmi zoči-voči nemeckým okupantom a slovenskej vláde, Pulanich príbeh odzbrojenia bratislavskej posádky a Malár s Jurechom zasa ambivalentné postoje slovenských dôstojníkov, ktorí sa za svoje stanoviská ocitli v nemeckom zajatí, hoci sa z rôznych príčin Povstania nezúčastnili.

Čo sa týka faktografickej úrovne diela, treba skonštatovať, že sa autor dopustil pomerne veľkého množstva nepresností. Jeho cieľom ale nebolo priniesť faktografiu života slovenských generálov, ale skôr pútavým spôsobom priblížiť čitateľovi, že Slovensko malo v 20. storočí svoje významné osobnosti aj medzi vojakmi. Títo stáli často pred osudovými skúškami, ktorých výsledky formovali tvár slovenských dejín. Knihe treba priznať, že sa veľmi dobre a ľahko číta. Doplnená je o ilustrované portréty slovenských generálov a chronológiu života autora. Ak by sa však podľa nej mal natočiť scenár pre ďalší historický seriál, bolo by potrebné na jej obsahu ešte popracovať.

P. Jašek

LIČKO, Roman. *NEVÍTANÝ HOST: MILAN HODŽA V DOKUMENTOCH AMERICKEJ VLÁDY V ROKOCH 1941 – 1944*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2010, 162 s.

V podmienkach slovenského akademického prostredia sa už pomaly stáva smutnou tradíciou, že nemálo zmienky hodných prác nemá pre nedostatok financií šancu preraziť na komerčnom historiografickom trhu, a o ich existencii vie okrem autora nanajvýš

úzký okruh kolegov z odboru. K jednému z radu takto vopred „odpísaných“ diel patrí aj najnovšia monografia Romana Lička vychádzajúca v takmer zanedbateľnom náklade 100 kusov. Pritom téma, ktorej sa mladý historik z Univerzity Mateja Bela venuje, si zaslúži všeobecnú pozornosť a vzhľadom na jej novátorský charakter a fundované spracovanie i veľké uznanie.

Väčšiu časť životnej dráhy Milana Hodžu, poprednej osoby slovenskej politiky v prvej polovici 20. storočia, už vďaka početným prácam slovenských i českých autorov dostatočne poznáme. Zásadný zlom v jeho politickom pôsobení priniesol mníchovský diktát zo septembra 1938, po ktorom sa prvý (a súčasne i posledný) slovenský premiér medzivojnového Československa utiahol do exilu, pričom v zahraničí sa postupne vyprofiloval na jednu z vedúcich postáv reprezentácie krajiny zaniknutej po marcových udalostiach nasledujúceho roku. Podľa autora M. Hodža v cudzine na rozdiel od Edvarda Beneša správne pochopil, že progres národno-emancipačného procesu Slovákov, pretavený 14. marca 1939 do podoby prvého samostatného štátu v dejinách, nemožno ignorovať alebo ešte horšie – umelo potláčať. V opozícii k Benešovmu plánu obnovenia unitaristickej republiky po predpokladanej porážke nacistického Nemecka, presadzoval ideu znovuvytvorenia demokratickej ČSR v rámci stredoeurópskej federácie s úplne rovnocenným postavením Slovákov na báze politických výdobytkov autonómie. Názorová roztržka s hlavou londýnskej exilovej vlády M. Hodžu prinútila hľadať pochopenie pre tieto svoje politické vízie v USA, kam pricestoval v novembri 1941 s jednoznačným zámerom získať si pre svoj koncept politicky nehomogénnu komunitu amerických Slovákov a rovnako obľúbiť americkú vládu, ktorá len pár mesiacov predtým vyjadrila podporu jeho rivalovi.

Ako autor dokazuje na pozadí ame-

rických dokumentov, Hodžov príchod za „veľkú mláku“ sa stretol s veľmi výraznou, i keď nie veľmi prívetivou odozvou. Jeho politická činnosť bola od počiatkov trňom v oku, prirodzene, probenešovských kruhov, no taktiež i amerických orgánov – tým boli totiž priania obyvateľstva malej a z ich pohľadu takmer bezvýznamnej krajiny ľahostajné. V súlade s oficiálnym postojom Washingtonu preto venovali Hodžovým predstavám v diplomatických diskusiách len zdvorilostnú pozornosť a na ich realizácii nemali najmenší záujem. Skôr naopak, jeho vplyv sa snažili dlhodobo a vedome potláčať, aby zabránili vonkajším prejavom dvojkoľajnosti česko-slovenského exilu v takých zásadných štátoprávných otázkach, akým bola tvár povojnovej strednej Európy. Nečudo, že aktivity M. Hodžu sa stali objektom monitoringu spravodajskej služby OSS a FBI. Napriek všetkým prekážkam a očierňovaniu zo strany nepriateľov si svojou úspešnou agitačnou kampaňou spojenou s prednáškovým turné v Amerike získal množstvo stúpencov. O Hodžovom kredite v zahraničí svedčí fakt, že počas druhej svetovej vojny rokoval vôbec ako jediný Slovak o riešení slovenskej otázky s úradníkmi a zástupcami Štátneho departmentu USA. Jeho snaha však napokon nepriniesla vytúžené ovocie. Pod stroskotanie federalizačného plánu sa podpísali nielen finančná tieseň a chatrné zdravie tohto neúnavného politika, ale rozhodujúcou mierou predovšetkým akceptácia Benešovej línie Spojencami ako jedinej legitímnej reprezentantky „dočasne okupovaného“ Československa. M. Hodža sa svojich odvážnych myšlienok nikdy nevzdal – obhajoval ich nielen v známej *Federácii v strednej Európe* (1942), ale súčasne i v poslednej publikovanej knihe *Európa na rázcestí* (1944), kde varoval pred politikou priateľstva so Sovietskym zväzom, ktorá musela podľa jeho názoru viesť k skorému mocenskému podmaneniu druhým zločinným režimom 20. storočia

– komunizmom. Hodžovu predvídavosť potvrdil vývoj už bezprostredne po skončení vojny...

Ličkovu monografickú štúdiu na vyše 60 stranách textu dopĺňa takmer 90-stranový súbor príloh. Dojem z diela by azda ešte väčšmi vylepšilo, ak by si autor dal námahu zverejnené dokumenty prepísať – niektoré odfotoografované materiály sa totiž nedajú prečítať vôbec, alebo len s veľkou námahou. Navzdory uvedenému nedostatku si však táto rozsahom i nákladom skromná knižka zaslúži pochvalu a mala by si nájsť miesto v knižnici každého zapáleného čitateľa, zaujímajúceho sa o peripetie nenaplnených slovenských túžob v kľukatom bludisku medzinárodného politického kontextu.

A. Hruboň

KVAČEK, Robert. *DVA DIKTÁTOROVY PÁDY*. Praha : Pražská vydavatelská společnost a Nakladatelství Epoque, Edice Magnet, 153 s.

Často sa konštatuje, že postava talianskeho diktátora Benita Mussoliniho je v odbornej literatúre aj v záujme čitateľov nielen u nás čiastočne zatiernená postavami Adolfa Hitlera a Jozefa Vissarionoviča Stalina. Ale aj duce si nepochybne zaslúži pozornosť najmä kvôli spojitosti aj s našimi dejinami, najmä s tragickým rokom 1938, keď Mnichovská konferencia a na ňu nadväzujúca Viedenská arbitráž sú spojené s jeho iniciatívou. Benito Mussolini (1883 – 1945), syn kováča a učiteľky, začal svoju životnú dráhu ako stavebný robotník, potom pôsobil ako učiteľ francúzštiny a novinár. Čoskoro si našiel cestu k socialistickému hnutiu a v rokoch 1909 – 1912 bol šéfredaktorom socialistických novín *La lotta di classe* (Triedny boj). Už v roku 1912 sa vypracoval na šéfredaktora denníka socialistickej strany *L'Avanti!* Zo socialistickej strany ho však

vylúčili, pretože v závere roka 1914 sa stal propagátorom vstupu Talianska do vojny na strane Dohody. S finančnou podporou francúzskej vlády založil potom denník *Il Popolo d'Italia* (Ľud Talianska), kde tieto svoje postoje mohol propagovať. Mussolini však nielen propagoval vstup svojej vlasti do vojny, ale po vstupe Talianska do konfliktu išiel aj dobrovoľne bojovať na front, kde zostal až do svojho zranenia v roku 1917. Je zaujímavé, že ešte pred vojnou v roku 1913 ako radikálny socialista napísal knihu o Majstrovi Jánovi Husovi. Možno aj to prispelo k tomu, že keď sa začiatkom 20. rokov stal zakladateľom fašistického hnutia (fascis – zväzok prútov so zastoknutou sekerou ako odznak moci starovekých rímskych úradníkov, pred ktorými ich na ľavom ramene nosili sluhovia – liktori) a vodcom – ducem, mal spočiatku značné sympatie aj u časti československej pravice. Mussolini sa však čoskoro zaradil k odporcom Československa a stal sa v Mníchove aj jedným z jeho hrobárov.

Robert Kvaček (1932), popredný znalec medzivojnového Československa, problematiky Mnichovskej dohody a protektorátu [*Nad Európou zataženo, ČSR a Evropa 1933–1937 (1967), Historie jednoho roku (1967), Diplomaté a ti druzi... nebo A změněn svět (1988), Obtížné spojení – Francie a ČSR (1989)* a v spolupráci s Dušanom Tomáškom až tri práce s protektorátnou tematikou: *Causa Emil Hácha (1995), Generál Alois Eliáš – jeden český osud (1997) a Obžalovaná je vláda (1999) a ďalšie*] pochádza z kraja Českého raja, ktorý je známy viacerými odtiaľ pochádzajúcimi vynikajúcimi historikmi (najznámejším je Josef Pekař). Autor sa po viac ako štyroch desaťročiach vrátil k postave talianskeho vodcu a zaktualizoval svoju staršiu knihu *Konec diktátora* (1968), ktorú napísal spolu s Miloslavom Svobodom. Vo svojej knihe nám predstavuje živý obraz Mussoliniho a mnohých jeho spolupracovníkov

aj oponentov (hlavne jeho zaťa grófa Galeazza Ciana) a podáva aj výklad spletitej a kľukatej histórie talianskej účasti v druhej svetovej vojne. Veľmi podrobne sú opísané hlavne záverečné obdobia konfliktu, zapadajúca Mussoliniho hviezda, jeho zosadenie a zajatie a napokon záver jeho kariéry aj života v apríli 1945 v Miláne. Autor v stručných návratoch podáva aj prierez počiatkov fašistického hnutia, vysvetľuje vnútornú a zahraničnú politiku Talianska, rozoberá vzťah Mussoliniho a Hitlera a nezabúda ani na duceho iniciatívnu úlohu v súvislosti s osudnou Mnichovskou konferenciou. Čitateľ sa dozvedá mnohé zo zákulisia talianskych politických, diplomatických i vojenských udalostí, čo autor opisuje svojim známym pútavým a farbistým štýlom. Kvaček je jedným z tých historikov, ktorí svoje poznatky dokážu podávať nielen presne, ale aj zaujímavou, takže čitateľ sa len od stránok ich diel ťažko odpútava. Po počiatočnej megalomanskej eufórii a obnovení čohosi ako staroveké impérium, postupne sledujeme zvrät vo vojne a snahu triezvejších talianskych kruhov, ktoré sa snažia odpútať od hitlerovského Nemecka a prejsť na stranu Spojencov. Autor nepopisuje udalosti suchým faktografickým monotónnym štýlom, ale literárne prízračným a živým jazykom historických reportáží. Túto formu historickej spisby zaviedol do československého prostredia ako jeden z prvých pred štyridsiatimi rokmi práve Kvaček a odvtedy ju úspešne rozvíja a zdokonaľuje, takže jeho diela sú nielen faktograficky presné, ale aj napísané krásnym jazykom a pútavým spôsobom. Preto sa jeho knihy aj dobre čítajú, ako sa hovorí „na jeden dych“, čo je u historických diel naozaj zriedkavé.

Autor prac na európskej úrovni – viackrát bol odmenený aj Cenou E. E. Kische, udeľovanou za výnimočné diela v oblasti literatúry faktu – bol dlhoročným veľmi obľúbeným pedagógom FF UK v Prahe a jeho semináre a prednášky sa vždy tešili

mimoriadnemu záujmu študentov, ktorí si veľmi cenili aj jeho ľudský profil a spravodlivý prístup pri skúškach. Profesor Kvaček, aj keď dnes už musel trochu svoje pracovné tempo zmierniť, dochádza napriek svojmu vysokému veku a problémom so zdravím ešte stále aspoň raz týždenne z Jičína, kde býva, do Prahy, stále prednáša, odovzdáva svoje skúsenosti študentom a doktorandom, skúša, zúčastňuje sa na vedeckých sympóziách a konferenciách, skrátka pracuje. Je príznačné, že na otázku, akým človekom je historik, čím žije a či vôbec aj žije, alebo je len stále zahrabaný v zaprášených archívoch, odpovedal: „*Žije a žije i tehdy, když bádá, protože bádá o životě. Historik je člověk, který by měl mít velmi aktivní, alespoň poznávací kontakt se životem, protože odhaluje osudy lidí, které jsou často příběhy, jež se mohou stát návodnými. Historik, který nemá široký zájem o společenský pohyb, se ochuzuje v metodě a také v interpretaci. Ta vychází z toho, že historie je o lidech a že dějiny mají jen lidé a že dějiny jsou dějové. Neměl bych rád své kolegy a kolegyně, kteří by se uchýlili jen za mříže archivních katakomb a mezi spisy. Ostatně ty spisy je zanedlouho vyzvou k tomu, aby otevřeli oči světlu a dnu a dnům, které žijí. Člověk historik je především člověk.*“ Kvačkove diela sú mimoriadne z oboch hľadísk – sú chválou aj z hľadiska jazyka a aj z hľadiska histórie. Nielen jeho písomný prejav, ale aj jeho živé prednášky sú vždy mimoriadnym zážitkom, svojou krásnou češtinou a vybrúseným štýlom často pripomínajú až skvelé rétorické výkony vynikajúcich českých hercov. Veríme, že svojich priaznivcov a čitateľov poteší ešte mnohými ďalšími zaujímavými prednáškami a knihami. Podobne ako iní významní historici, aj on miluje cez svoj rodný kraj svoj národ a vlasť a snaží sa prispieť svojou prácou k poznaniu dejín a zachovaniu historickej pamäti.

F. Vrábek

PEJČOCH, Ivo. *VOJENSKÉ OSOBY POPRAVENÉ v období politických procesů v Československu v letech 1948 – 1955.* Praha : Ministerstvo obrany ČR – Prezentační a informační centrum MO, VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA 2009, 236 s.

Kniha o vojenských osobách, ktoré boli popravené počas vykonštruovaných politických procesov v Československu v rokoch 1948 – 1955, sa zaoberá dramatickými udalosťami našich dejín po komunistickom prevrate vo februári 1948. Podstatná zmena politickej klímy viedla taktiež k rozhodnej premene politických elít. Ich nedeliteľnú súčasť predstavovala čs. armáda a najmä jej dôstojnícky zbor. Jeho veľká časť (prevažne západného odboja) nepatrla medzi stúpcov KSČ a nový režim pozeral na nich podozrievavo. S reorganizáciou čs. armády po roku 1948 prebiehala súčasne „očista“ veliteľského zboru: z 19 182 dôstojníkov a generálov bolo prepustených 36,2 % (iné pramene uvádzajú, že bezprostredne po prevrate bolo prepustených 27 generálov a 813 dôstojníkov, do konca roka 1949 až 4 600 mužov, čo predstavovalo viac ako 46 %). Preto bolo podľa § 38 povolaných do ďalšej služby 4 372 a podľa § 39 na dlhodobé vojenské cvičenie 6 059 dôstojníkov v zálohe (bez vojenského a odborného vzdelania, robotníkov a členov KSČ), ktorí v roku 1952 už predstavovali 2/3 stavu čs. armády. Obeťami postupne silnejúcej perzekúcie sa stali predovšetkým bývalí legionári z čias I. svetovej vojny, vojaci z povolania z prvej republiky a napokon príslušníci československého vojska vo Veľkej Británii a československí vojaci, ktorí bojovali v armádach západných spojencov. Medzi perzekvovanými ľuďmi nájdeme tiež voľakedajších partizánskych veliteľov (Žingor, Troják, Rešetko), príslušníkov československého armádneho zboru v Sovietskom zväze či dokonca vysokých funkcionárov komunis-

tického režimu, ktorí sami tieto procesy rozbehli a nakoniec boli sami rozdrvení mašinériou komunistickej justície (podľa hesla, že „revolúcia požiera svoje vlastné deti“ – ako M. Robespiera – vodcu jakobínov Veľkej francúzskej revolúcie 1789 – 1794, ktorý bol popravený).

Publikácia sa zaoberá predovšetkým vojakmi, ktorí boli odsúdení v politických procesoch na trest smrti, ale zmieňuje sa aj o nedobrovoľných účastníkoch týchto zinscenovaných justičných divadelných predstavení, ktorí s armádou nemali nič spoločné. Časť z nich skončila tiež na popravisku, mnohí zasa strávili dlhé roky vo väzeniach. Samotné procesy rozdeľuje autor do troch etáp: Prvá sa začala bezprostredne po februárovom prevrate a jej cieľom bolo predovšetkým upevnenie moci KSČ a zároveň likvidácia najvýznamnejších oponentov. Druhá fáza nastala v jeseni 1948, keď si strana v snahe o ovládnutie všetkých oblastí politického a spoločenského života podstatným spôsobom prebudovávala štátne orgány. Nakoniec k poslednej fáze došlo od jari 1950, keď KSČ začala hľadať nepriateľa vo vlastných radoch. Dňa 16. 9. 1949 napísal K. Gottwald žiadosť do Kremľa o vyslanie odborníkov na vyšetrovanie a v októbri 1949 prišli do Prahy 2 poradcovia – Makarov a Lichačev (ktorých príchod Gottwald a Šverma utajili). Na nezákonných procesoch sa aktívne podieľalo OBZ – obranné spravodajstvo – vzniklo 7. 1. 1945 pri I. čs. armádnom zbore v ZSSR, od apríla 1945 premenované na Hlavnú správu OBZ, od roku 1946 na 5. odd. Hlavného štábu MNO (šéf B. Reicin) a od roku 1952 HS Vojenskej kontrarozvedky patriacu už III. správe ZNB Ministerstva vnútra.

Štúdia je rozdelená na medailóny podľa jednotlivých súdnych prípadov. Vojaci, súdení v jednom procese, sú zaradení do zhodnej kapitoly. Jednotlivé medailóny nesú mená hlavných aktérov procesu a hodnosť, ktorú mali pred zatknutím alebo odchodom

do zálohy. Kauzy sú zaradené chronologicky podľa dáta výkonu trestu smrti. V práci nie sú zahrnuté prípady, v ktorých boli odsúdení na smrť, ale ktorým na základe žiadosti o milosť bol trest zmiernený na doživotie alebo odňatie slobody na 25 rokov.

V 41. súdnych procesoch vedených proti 477 osobám bolo vynesenej a vykonanej 82 rozsudkov trestu smrti, odsúdených na doživotie bolo 51 osôb, 25 rokov odňatia slobody 29 osôb, na 20 rokov 55 osôb... Podľa zoznamu došlo k odsúdeniu do konca roku 1952 až 1 169 osôb.

Na nápravu krívd a určitú rehabilitáciu boli stanovené rehabilitačné komisie: 1. Barákova komisia A roku 1955, Barákova komisia B 1956; 2. Kolderova komisia 1962; 3. Barnabitská komisia J. Lenárta 1963 (buržoázni nacionalisti); 4. Pilerova komisia 1968; Ďalšie komisie len uzatvárali procesy. K skutočnej právnej a občianskej rehabilitácii došlo až po skončení totality.

V publikácii je zjavná mnohomesačná intenzívna bádateľská práca v českých aj slovenských archívoch i autorova znalosť odbornej literatúry, vydaných prameňov a pamätí. Tieto materiály sú ešte doplnené pozostalosťami a spomienkami rodinných príslušníkov popravených osôb.

Táto kniha Iva Pejčocha je práca, ktorú by historik ani laik, zaoberajúci sa dramatickými udalosťami československých dejín druhej polovice 20. storočia, nemal obísť.

L. Jančo

UPOZORNENIE REDAKCIE

V záujme plynulého priebehu redakčných prác Vás prosíme o dodržiavanie určitých zásad pri písaní rukopisov.

Spôsob odovzdávania rukopisov

*Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúte, resp. posielajte zásadne v textových editoroch Word, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkladanie poznámok/odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzadu za textom štúdie.** K štúdii je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu trvalého bydliska i pracoviska, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.*

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy. Obsah, forma a štruktúra, apríl 1998, je potrebné pri citáciách rešpektovať jej zásady (sú zjednotené s používaním citácií v iných časopisoch, ktoré sa pridŕžujú aj medzinárodného citovania). Za správnosť citovania (obsahovú i formálnu) zodpovedá autor príspevku, redakcia nebude do citácií zasahovať. Na uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56.

² PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10.

(u cudzojazyčných zdrojov uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: In *Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

⁴ DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- pri odkaze na archívny prameň je potrebné uvádzať skratky: f. (nie fond)
šk. (ako škatuľa, nie krabica)
č. j. (s medzerou)
VHA Bratislava, f.; pozri tiež PEJS, O.: ...
Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

- najfrekventovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4'}

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 21 04 Bratislava

tel: 02/48 207713

E-mail: redakciavh@gmail.com

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Vladimír ČEPELA, PhD., C. II. 96/64-6, 01841 Dubnica nad Váhom

PhDr. Igor GRAUS, PhD., Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica, Komenského č. 26, 974 01 Banská Bystrica

Mgr. Maroš MELICHÁREK, Inštitút histórie, Filozofická Fakulta Prešovskej Univerzity, Ulica 17. Novembra č.1, 080 78 Prešov

PhDr. František DUDEK, CSc., Vášova 10, 103 00 Praha 10 – Kolovraty, Česká republika

JUDr. Oldřich PEJS, Kafkova 53, 160 00 Praha 6, Česká republika

Dr. Valentina V. MARJINA, Ústav slavistiky Ruskej akadémie vied v Moskve (Institut slavianovedenija RAN), Ruská federácia

Bc. Anton HRUBOŇ, Smreková 3/13, 034 01 Ružomberok

Mgr. Martin DUBÁNEK, Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Sokolská 136, Praha-Karlín 8, Česká republika

OBSAH

Štúdie

ČEPELA, Vladimír: Ochranná zbroj trupu ťažkoodenca v 14. a na začiatku 15. storočia na území Slovenska.....	3
GRAUS, Igor: Relikty rytierstva a rytierskych rádov vo vyznamenaniach. I. časť.....	40
MELICHÁREK, Maroš: Srbské povstanie proti Osmanskej ríši v rokoch 1804 – 1813...	77
DUDEK, František: Neznáme oběti bojů o Slovensko z června 1919. Osudy a hroby českých obránců Banské Štiavnice a Zvolena (sonda do traumatu nejen soukromého).....	104
PEJS, Oldřich: Slovenská diplomacie a váleční zajatci slovenské národnosti (1939 – 1942).....	122

Dokumenty a materiály

MARJINA, Valentina, V.: Slovensko (1939 – 1945) v dokumentoch ruských archívov.....	142
HRUBOŇ, Anton: Hospodárske fungovanie a logistické zabezpečenie jednotiek Hlinkovej gardy po vypuknutí Povstania (september 1944 – apríl 1945).....	157
DUBÁNEK, Martin: Osudy hlídkové lodě „PM“ (původně „president Masaryk“) v letech 1947 – 1954.....	169

Recenzie

TESAŘ, René J.: V lese čeká smrt. Zapomenutá bitva na prahu vítězství. (M. Konečný).....	184
Kol. autorů a foto Heinrich Hoffman. Hitler osvobozuje Sudety. (S. V. Chytka).....	186
Anotácie, glosy	189

INHALT

Studien

ČEPELA, Vladimír: Die Schutzrüstung des Rumpfs eines Schwerbewaffneten im 14. und am Anfang des 15. Jahrhunderts auf dem Gebiet der heutigen Slowakei.....	3
GRAUS, Igor: Relikte des Rittertums und der Ritterorden in den Orden. Teil 1.	40
MELICHÁREK, Maroš: Der serbische Aufstand gegen das Osmanenreich in den Jahren 1804 – 1813.....	77
DUDEK, František: Die unbekanntenen Opfer der Kämpfe um die Slowakei von Juni 1919. Schicksale und Grabmäler der tschechischen Verteidiger von Banská Štiavnica und Zvolen. (Einführung in ein nicht nur privates Trauma).....	104
PEJS, Oldřich: Slowakische Diplomatie und die kriegsgefangenen Slowakischer Nationalität (1939 – 1942).....	122

Dokumente und Materialien

MARJINA, Valentina V.: Die Slowakei (1939 – 1945) in den Dokumenten aus den russischen Archiven.....	142
HRUBOŇ, Anton: Wirtschaftliches Funktionieren und die logistische Versorgung der Verbände der Hlinka-Garden nach der Auslösung des Slowakischen Nationalaufstandes (September 1944 – April 1945).....	157
DUBÁNEK, Martin: Die Schicksale des Wachschriffs „PM“ (President Masaryk) in den Jahren 1947 – 1954.....	169

Recensionen	184
--------------------------	-----

Annotations, Glossen	189
-----------------------------------	-----

CONTENTS

Studies

ČEPELA, Vladimír: Protective body armour in the 14th and early 15th century in the territory of Slovakia.....	3
GRAUS, Igor: Orders of knighthood and orders of merit. Part 1.	40
MELICHÁREK, Maroš: Serbian uprising against the Ottoman Empire in the years 1804 – 1813.....	77
DUDEK, František: Unknown victims of fights for Slovakia in June 1919. Fate and the graves of Czech defenders of Banská Štiavnica and Zvolen (probe not only to the private trauma).....	104
PEJS, Oldřich: Slovak diplomacy and prisoners of war of Slovak nationality (1939 – 1942).....	122

Documents and Materials

MARJINA, Valentina V: Slovakia (1939 – 1945) in documents in Russian archives.....	142
HRUBOŇ, Anton: Economic functioning and logistic support of Hlinka Guards units after the outbreak of the Uprising (September 1944 – April 1945).....	157
DUBÁNEK, Martin: The fate of the patrol boat PM /President Masaryk/ in 1947 – 1954.....	169
Reviews	184
Annotations, Glosses	189

Vojenská história 3/2011

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave

V spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: OPS

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhD., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Marián Hronský, DrSc., Mgr. Peter Kralčák, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., plk.gšt. v.v. Dr. Jaroslav Nižňanský, PhD., PhDr. Jan Štaigl, CSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Medzinárodný redakčný kruh: Dr. István Janek, PhD. (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. (Warszawa), Dr. László Szarka, CSc. (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Dr. Martin Zückert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 9.5.2011

EV 734/08

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPS - 5. KRZ Nemšová, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Súdobá kresba zobrazuje výcvik pechoty rak.-uhorskej armády v 2. pol. 19. storočia.